

NEVOIA DE O ALTĂ PSIHOLOGIE SOCIALĂ

Doctor în psihologie, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Mihai ȘLEAHTIȚCHI

THE NEED FOR ANOTHER SOCIAL PSYCHOLOGY

Summary. In accordance with the observations of several experts in the field of human interaction, we are able to say that, at present, social psychology cannot wear the old insignia, being the expression of a science of "contact", "connection" or "interference", a "borderline" science. The fundamental changes that take place in the world impose the need to review areas of concern, to resize the research area, to have a new methodological register, a new interpretative platform, another positioning and another status-quo. More specifically, it must take the size of a field of knowledge sui-generis, which addresses steadfastly the simultaneity of the individual reality as well as the social one, taking into account the defining characteristics of the contemporary world (spontaneity, alert pace of events, diversified languages, high levels of social involvement, etc.) and combining the binary reading of reality [on one hand - the "ego"/the individual, and on the other - the "object"/the social phenomenon] with that of ternary extraction [on one and the same side, in the same context - the individual subject (ego) + social subject (alter) + physical/social object, real or imagined (object)].

Keywords: social psychology, psychological social psychology, sociological social psychology, psychological sociology.

Rezumat. În consens cu observațiile mai multor specialiști în materie de interacțiune umană, ne vedem în drept să afirmăm că, la ora actuală, psihologia socială nu mai poate purta însemnele de altădată, constituind expresia unei științe „de graniță”, „de contact”, „de legătură” sau „de interferență”. Transformările fundamentale care se impun pe plan mondial o pun în fața necesității de a-și revedea sfera de preocupări, de a-și redimensiona aria de cercetare, de a avea un nou registru metodologic, o nouă platformă interpretativă, o altă poziționare și un alt status-quo. Mai exact, ea trebuie să-și asume dimensiunea unui domeniu de cunoaștere sui-generis care se adresează cu statornicie simultaneității realității individuale și a celei sociale, luând în calcul caracteristicile definitorii ale lumii contemporane (spontaneitate, ritmul alert al evenimentelor, limbaje diversificate, cote înalte de implicare socială etc.) și îmbinând lectura binară a realității [de o parte - „egoul”/individul, de cealaltă parte - „obiectul”/fenomenul social] cu cea de extracție ternară [de una și aceeași parte, în același context - subiectul individual (ego) + subiectul social (alter) + obiectul fizic/social, real sau imaginar (obiect)].

Cuvinte-cheie: psihologie socială, psihologie socială psihologică, psihologie socială sociologică, sociologie psihologică.

I. PRELIMINARII

Într-un studiu publicat anterior [1], am arătat că ne mișcăm cu toții spre un viitor a cărui „scenă” socială va fi dominată de *jocul alternativelor, cugetul liber, diversitatea interpretărilor*. Concluziile finale au fost formulate, ținându-se cont de spusele lui F. Fukuzama, R. Dahrendorf și A. Toffler cu privire la tendințele care se atestă, de-a lungul ultimilor decenii, în modul de viață al speciei umane: *libertatea de gândire și de credință, spiritul critic și marea diversitate relațională, posibilitatea de a vedea viața în culori și profunzimi dintre cele mai diferite, diminuarea expansionismului politic, încurajarea semnificativă a interesului privat și, totodată, susținerea pe scară largă a celor mai importante sectoare din cadrul vieții publice (economiei, religiei, moralei și educației, aparținându-le, în context, o poziție prioritară)*.

Or, tot mai multe fenomene și întâmplări conturează perspectiva instaurării unei societăți care va pune preț atât pe *diferențele*, cât și pe *legăturile adânci* existente la nivelul *identității culturale*, al unei societăți în care *individualismul* va coexista armonios cu *spiritul colectivist*. Modul în care își vor duce existența „generațiile de mâine” va viza nu atât „societatea comunistă” a lui K. Marx sau „situația staționară” a lui J. Mill, cât „politica conflictului regularizat și economia socială a maximizării șanselor de viață individuale”.

La birou, în supermarket, la bancă, în cabinetele administrative, în biserici, spitale, școli sau locuințe, vechile tipare ale vieții sociale se fracturează de-a lungul unor linii necunoscute până acum. Șeful de birou și supraveghetorul de la parterul uzinei descoperă, amândoi, că muncitorii nu mai îndeplinesc ordinele orbește, așa cum au făcut odinioară. Pun întrebări și

pretind răspunsuri. Ofițerii militari află același lucru despre trupele lor. Șefii poliției – despre agenți. Profesorii – despre studenți. Doctorii – despre pacienți. Din zi în zi, societatea umană este supusă unor procese tot mai evidente și tot mai insistente de *emancipare și deprofanizare*.

Tendențele ce se fac văzute în ultimul timp – și care nu întârzie să se regăsească, precum am constatat, în opticile interpretative ale unora dintre cei mai valoroși filosofi, sociologi, politologi sau economiști ai contemporaneității – pun în ordinea de zi problema *reevaluării substanțiale a cunoștințelor cu referire la om și la relațiile pe care el le dezvoltă sau intenționează să le dezvolte în varii contexte sociale*. Pe un asemenea fundal, sunt luate în calcul, cu o frecvență crescândă, metamorfozele care urmează să se producă în sfera *psihologiei sociale*, în acel *teritoriu-punte* unde „se preia ceea ce este social în psihologie și ceea ce este psihologic în sociologie” și unde contează „nu atât individul, ca unitate separată, sau colectivitatea, ca structură socială autonomă”, cât „interacțiunea dintre individ și colectivitate”. Anume de aici, din zona în care se pun multiple întrebări cu referire la natura și consecințele relațiilor interumane, trebuie să vină confirmarea unei *mari deplasări de accent*, a unei reconfigurări apte să confere *un alt calibru și o altă semnificație științei* centrate pe studiul sistematic al „individului aflați într-o continuă legătură cu semenii săi și cu mediul cultural-ideologic în care își duc existența”. Dacă *jocul alternativelor, cugetul liber sau diversitatea interpretărilor – și nu conștiința închistată sau unilateralitatea abordărilor* – devin însemnele primordiale ale vieții de zi cu zi a oamenilor și dacă *discontinuitatea, relativismul sau dinamicitatea* – și nu *stereotipia sau prejudecata* – constituie, din ce în ce mai des, punctele de reper ale luărilor de atitudine și ale strategiilor comportamentale, atunci devine absolut evident că modificările avute în vedere sunt nu doar extrem de importante, ci și inevitabile.

II. S. MOSCOVICI: „TREBUIE LUAT ÎN SERIOS RAPORTUL REAL PE CARE INDIVIDUL ÎL ÎNTREȚINE CU SOCIETATEA”

S. Moscovici este, pare-se, primul care vorbește la direct și în termeni foarte concreți despre caracteristicile definitorii ale noii științe psihosociologice. Relativ nu demult, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, cel despre care se spune că este *fondatorul psihologiei sociale moderne, cel mai strălucit reprezentant al psihologiei sociale contemporane, somitate științifică pe plan mondial și unul dintre cei mai importanți antropologi, teoreticieni ai ecologiei și filosofi ai științei* [2] avansează ideea potrivit căreia psihosociologia contemporană este chemată să-și

treacă atenția de la societatea „stabilă”, coerentă, încheată și ierarhizată (care, în fond, și-a „trăit traiul”) la societatea „instabilă”, dinamică și incoerentă (aflată în plină ascensiune). Se impune, astfel, un nou câmp de cercetare – *strada, dinamica grupurilor sociale, inovațiile sociale, comportamentul minorităților active* etc. Modelele tradiționale de investigație, purtând izul laboratoarelor, a spațiilor în care domină viața artificială, și nu cea reală, nu mai pot fi luate în serios. De acum înainte, este convins S. Moscovici, trebuie luat în serios *raportul real* pe care individul îl întreține cu societatea, mai ales *conflictul* care există eminentemente între individ și societate și care se regăsește de zi cu zi în *presiunile conformiste ale majorității, în deviația față de ortodoxismul masei, în discuțiile intragrupale purtate cu scopul elaborării unei decizii comune sau în acapararea individului de către o comunitate*. În consecință, noua psihologie socială trebuie redefinită ca „o disciplină interesată de interacțiunile între schimbarea socială și alegere”, ca un „domeniu de cunoaștere centrat pe examinarea aprofundată a tuturor fenomenelor legate de ideologie și de comunicare, ordonate pe planul genezei, al simetriei și al funcției lor” sau ca o „ramură științifică care se interesează de ideologia timpului, de documentele de anchetă, de fabule și credințe, de felul cotidian de gândire și simțire” [3, 4, 5, 6].

III. A. NECULAU: „A VENIT TIMPUL CÂND PSIHOLOGIA SOCIALĂ TREBUIE SĂ „IASĂ DIN LABORATOR” ȘI SĂ „MEARGĂ ÎN TEREN”, PARTICIPÂND LA „VIAȚA REALĂ”

Împărtășind întru totul punctul de vedere emis de către S. Moscovici, A. Neculau [7] ține să facă următoarea remarcă: timpurile care se caracterizează prin aceea că „mișcă” oamenii, că îi „trezesc” și îi aruncă „în scenă” (făcându-i să se angajeze, cu responsabilitate, cu plăcere sau chiar cu furie, în operațiuni de căutare, de (auto)explicare, de construcție și de implicare socială) creează un teren propice pentru instalarea unei psihologii sociale preocupate nu atât de *studiul izolat al individualului ori al socialului* (situație frecvent întâlnită la cercetătorii nord-americani), cât de *studiul focusat pe identificarea și explicarea frământărilor, confruntărilor, contradicțiilor, „luptelor” sociale*. La etapa actuală, spune el, psihologia socială trebuie să „iasă din laborator” și să „meargă în teren”, participând la „viața reală”. În noile condiții istorice, ea este obligată să ia notă de caracterul spontan al realităților cotidiene, de ritmul alert al evenimentelor, de noile limbaje ale oamenilor și să pună în prim-plan analiza riguroasă a mișcărilor care apar ca un *contre-coups* la societățile închistate, încremenite, închise [8]. Potrivit lui A. Neculau [9; 10], știința psi-

hosociologică a ajuns la un moment când este obligată să „se curățe” de obsesia socializării, reorientându-se spre examinarea minuțioasă a neomogenității sociale, a factorilor și mecanismelor care îi fac pe oameni să gândească și să acționeze în mod diferit. Remarcând că pentru psihosociologul de astăzi se pun întrebări despre care se poate spune că sunt mai puțin obișnuite și, respectiv, mai puțin corespunzătoare vechilor prejudecăți cu referire la clivajul om – societate (*Cum se construiesc „dreptatea”, „adevărul”, „opinia”, „credința” fiecărui individ?, De ce despre același fenomen sau eveniment există mai multe păreri, atitudini, teorii?, De ce fiecare actor social este convins, atunci când apare divergența, că doar el are dreptate și celălalt greșeste?, Cum elaborăm teorii asupra realității? ș.a.*), eminentul om de știință român semnalează că aflarea răspunsurilor la ele ar putea să ne ofere o nouă viziune asupra lumii din care facem parte (dar, mai ales, asupra atât de răspânditelor și încă prea puțin studiatelor manifestări de intoleranță față de cei care gândesc și se comportă altfel decât noi).

IV. V. NOVIKOV: „SE IMPUNE NECESITATEA EXAMINĂRII MULTIASPECTUALE A MODULUI ÎN CARE ACTORII SOCIALI ÎȘI CONSTRUIESC RELAȚIILE CU LUMEA DIN JUR”

Cercetătorul rus V. Novikov [11], președintele Academiei Internaționale de Științe Psihologice, situându-se pe aceleași poziții cu S. Moscovici și A. Neculau, arată că frământările lumii contemporane – în mod special, stările care se caracterizează prin neliniște și incertitudine – au loc în contextul unei tot mai evidente *polarizări sociale*. Pe de o parte, spune el, viața socială este viața a milioane de oameni simpli (o viață plină de griji, necazuri și speranțe), iar, pe de altă parte, ea este și viața mai marilor zilei (o viață ghidată de interese și aspirații complet diferite de interesele și aspirațiile celor mulți). Pe fundalul unei asemenea discrepanțe, inevitabile în condițiile unui climat existențial puternic influențat de ethosul concurenței, se impune necesitatea examinării multi-aspectuale a situației în care s-au pomenit actorii sociali, a modului în care ei își construiesc relațiile cu lumea din jur, în intenția de a avea un confort spiritual și o condiție materială decentă. În viziunea autorului citat, recunoașterea importanței unui asemenea gen de examinare trebuie să atragă după sine, în mod irefutabil, proiectarea și fundamentarea unei *psihosociologii de factură nouă*, a unei psihosociologii care va descrie, argumentat și sistemic, viața de zi cu zi a indivizilor, grupurilor sau/și comunităților în toată complexitatea și dinamicitatea ei.

V. ALTE VOCI, ACELAȘI MESAJ: „PSIHOLOGIA SOCIALĂ CONTEMPORANĂ TREBUIE SĂ-ȘI ASUME STUDIUL APROFUNDAT AL MODULUI ÎN CARE OAMENII TRĂIESC DE ZI CU ZI EXPERIENȚA LIBERTĂȚII ȘI CONSTRÂNGERII”

În intenția de a preciza că S. Moscovici, A. Neculau sau V. Novikov nu sunt unicii care se pronunță în favoarea unei psihologii sociale axate pe cercetarea temeinică a spontaneității, conflictualității și variabilității universului uman, vom menționa că pe aceeași linie de gândire se situează și mulți alți specialiști din domeniu. Exemplele de mai jos aduc, suntem convinși, confirmarea necesară.

- **J. Maisonneuve:** domeniul specific al psihologiei sociale trebuie să fie cel al interacțiunilor și al relațiilor în toate accepțiunile acestor termeni, după cum și cel al factorilor sociali și psihici care intervin în conduitele concrete ale indivizilor; psihologia socială este menită să studieze toate fenomenele de comunicare și de influență în aspectele lor cognitive, afective și axiologice, în dimensiunile lor pragmatice și simbolice [12];

- **R. Lindsmith, A. L. Strauss & N. Denzin:** psihologia socială contemporană trebuie să-și asume studiul aprofundat al interfeței dintre viața indivizilor și structura socială sau, mai exact – studiul detaliat al modului în care oamenii trăiesc experiența libertății și constrângerii în viața lor de zi cu zi [13];

- **R. A. Baron & D. Byrne:** o psihologie socială autentică trebuie să reprezinte un domeniu de cercetare științifică care caută să înțeleagă și să explice modalitățile de comportare a indivizilor în varii situații sociale [14];

- **H. H. Kelley:** domeniul propriu-zis al psihologiei sociale trebuie să se rezume la studiul interacțiunilor umane și al consecințelor imediate care rezultă din aceste interacțiuni [15];

- **S. Chelcea:** definesc psihologia socială (sau psihosociologia) ca fiind studiul interacțiunii comportamentelor prezente sau trecute, reale sau imaginare în context social; la fel, ea are menirea de a studia și rezultatele unei asemenea interacțiuni: stările și procesele psihice colective, situațiile de grup și personalitatea ca produs al interacțiunilor sociale [16].

VI. NOUA PSIHOLOGIE SOCIALĂ TREBUIE SĂ DEMONSTREZE UNITATE

Este de la sine înțeles că, în urma schimbărilor la care ne-am referit anterior, psihologia socială va trebui să-și consolideze pozițiile și să-și revadă, în sfârșit, statutul controversat de „știință cu mai multe fețe”. Dacă, până acum, divizarea ei în *psihologie socială*

psihologică [17], psihologie socială sociologică [18] și sociologie psihologică (sau sociopsihologie) [19] era, într-un fel sau altul, acceptată și chiar încurajată, de azi înainte o asemenea stare de lucruri nu mai poate fi neglijată.

Schimbările avute în vedere sunt de așa natură încât ea va trebui să armonizeze aceste trei perspective într-un tot întreg și să nu admită ca ele vreodată să se separe din nou [20]. Obținând astfel însemnele unui mecanism complex de analiză și explicare a unor fenomene care, expresia lui S. Moscovici, „sunt deopotrivă psihologice și sociale”, noua psihologie socială va demonstra *unitate*, centrându-se, în același timp și în egală măsură, asupra „prezenței reale sau fictive a altor persoane” și asupra „interpretării pe care o dau oamenii caracteristicilor obiective ale mediului”, asupra „interacțiunii dintre indivizi” și asupra „societății sau culturii în toată complexitatea lor”, asupra „grupurilor umane” și asupra „problemelor care afectează un mare număr de actori sociali”, asupra „naturii umane” și asupra „construcției sociale a realității”. Abordările vor purta un caracter *omogen* și *transcultural*, ceea ce va însemna, după cum semnaleză M. Hewstone și A. S. R. Manstead, editorii faimoasei *The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology* [21], o *mai bună înțelegere a tot ce se petrece în jur și în noi înșine*.

VII. CONCLUZII

Conchidem, în acest punct al demersului nostru, că psihologia socială nu mai poate fi cea de altădată, adică expresia unei științe „de graniță”, „de contact”, „de legătură” sau „de interferență” [22]. Transformările fundamentale care se impun, în ultima vreme, pe plan mondial o pun în fața necesității de a-și revedea sfera de preocupări, de a-și redimensiona aria de cercetare, de a avea un nou registru metodologic, o nouă platformă interpretativă, o altă poziționare și un alt *status-quo*.

Mai exact, ea trebuie să-și asume dimensiunea unui domeniu de cunoaștere *sui-generis* care se adresează cu statornicie *simultaneității* realității individuale și a celei sociale, luând în calcul caracteristicile definitorii ale lumii contemporane (spontaneitate, ritmul alert al evenimentelor, limbaje diversificate, cote înalte de implicare socială etc.) și îmbinând lectura *binară* a realității [de o parte – „egoul”/individul, de cealaltă parte – „obiectul”/fenomenul social] cu cea de extracție *ternară* [de una și aceeași parte, în același context – subiectul individual (*ego*) + subiectul social (*alter*) + obiectul fizic/social, real sau imaginar (*obiect*)] [23].

BIBLIOGRAFIE ȘI NOTE

1. Șleahțișchi M. Secolul XXI și însemnele unei mari schimbări sociale. În: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență social. Revista Facultății de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, 2016, nr. 1 (42), p. 2-8.

2. O descriere detaliată a vieții, operei și meritelor lui S. Moscovici (14.06.1925 – 15.11.2014) poate fi găsită în: S. Moscovici. Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei. Traducere de O. Popârda; selecția textelor și postfață de A. Neculau. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 257-267 sau în: Moscovici S. Urmele timpului. Iluzii românești, confirmări europene: Serge Moscovici în dialog cu Adrian Neculau. Traducere din limba franceză de L. Ciocoiu. Iași: Polirom, 2002, p. 14-23.

În cea dintâi sursă, dăm, bunăoară, de următorul pasaj: „Serge Moscovici s-a născut în România. Studiile primare – la Cahul și Galați, bacalaureatul – la București. Eliminat dintr-un liceu de construcții, în anii persecuțiilor legionare, înscriș apoi la sociologie. În 1949, licența în psihologie în Franța, iar în 1950 – diploma Institutului de Psihologie (...). În 1963 devine președinte al *Asociației Europene de Psihologie Experimentală*, în 1964 – director de studii la *École Pratique des Hautes Études*, între timp – *Fellow* la mai multe universități americane (*Princeton, Stanford, California*), unde este invitat pentru conferințe. Primește numeroase premii europene, devine *Doctor Honoris Causa* al unui număr impunător de universități. Devine membru al *Academiei Europene de Știință* (1990) și al *New York Academy of Sciences* (1992), *Cavaler al Legiunii de Onoare* ((1989). Este co-editor la publicații și colecții semnificative în psihologia socială, ca, de exemplu, la *Current Issues in European Social Psychology* (Cambridge University Press) sau la *Editions de la Maison des Sciences de l'Homme* (Paris). Toate aceste recunoașteri publice reprezintă numai un segment din curriculum-ul său profesional”.

Lucruri nu mai puțin interesante se conțin și în cea de-a doua sursă. Din ea putem afla, spre exemplu, despre textele tipărite și interesele științifice ale ilustrului psihosociolog francez:

„Lista publicațiilor lui Serge Moscovici cuprinde în jur de 20 de cărți (câteva mii de pagini), peste 20 de volume în colaborare, peste o sută de articole și capitole în volume colective, zeci de conferințe. Mai multe lucrări de-ale lui, ca *Essai sur l'histoire de la nature* (1968), *La société contre nature* (1972), *Hommes domestiques et hommes sauvages* (1974), *L'âge des foules* (1981) au fost reeditate în *Livre de poche*. Cei mai importanți psihosociologi din lume i-au fost colaboratori. Preocupările sale cuprind un evantai extrem de larg, de la „domesticirea” și civilizarea omului barbar până la tehnici de cercetare în psihologie. Totul l-a interesat: modernizarea minelor, reconversia industrială, productivitatea europeană, politica ecologică, semnificațiile psihologice ale spațiului și timpului, limbajul comunicării și al propagandei, creativitatea de grup, influența socială, difuziunea cunoștințelor științifice, mentalitățile, psihologia mulțimii, psihologia Oamenilor Mari, „masele invizibile”

etc. Câteva teme l-au preocupat însă cu deosebire și l-au „fixat”: formarea și funcțiile reprezentărilor sociale, psihologia minorităților și puterea psihologiei sociale”.

3. Mai 68 et la psychologie sociale. Un entretien avec S. Moscovici. In: *Connexions*, 1980, no 29, p. 127-141.

4. Moscovici S. New Problems for Social Psychology in a New Europe. In: *European Bulletin of Social Psychology*, 1990, no 2, p. 3.

5. Moscovici S. Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei. Traducere de O. Popârda; selecția textelor și postfață de A. Neculau. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 5-8.

6. Moscovici S. Préface. In: D. Jodelet. *Folies et représentation sociales*. Paris: P.U.F., 1989, p. 9.

7. **Adrian Neculau** (30. 08.1938 – 20.12. 2012) constituie întruchiparea elocventă a psihologului de vocație. A inițiat școala românească de reprezentări sociale, fiind unul dintre cei mai distinși specialiști în materie de psihologie socială. În 1962 absolvă Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Peste doisprezece ani, în cadrul aceleiași instituții de învățământ, își dă doctoratul în cu o teză intitulată *Liderii în dinamica grupurilor* (coordonator științific – acad. Vasile Pavelcu). În perioada 1962–1969 a lucrat ca profesor în învățământul mediu și ca psiholog la Laboratorul de psihologie al Întreprinderii Regionale de Transporturi Auto (IRTA). Cariera universitară a început-o în 1969 ca asistent al Universității ieșene, devenind lector în 1972, conferențiar în 1979 și profesor în 1990. A condus Catedra de Psihologie între anii 1990–1997 și, ulterior, după 2007. De-a lungul timpului, a manifestat interes pentru varii domenii ale științei psihologice: psihologia vieții cotidiene, memoria socială, dinamica grupului, didactica psihologiei generale și a celei sociale etc. A fondat, la Iași, Laboratorul „Psihologia câmpului social”, a făcut parte din echipe de cercetare europene studiind reprezentarea socială a sărăciei, puterii sau minorităților și a fost membru în comitetul executiv al rețelei *European PhD on Social Representations and Communication*. Disponând de o aleasă cultură profesională și fiind un foarte bun organizator, A. Neculau a coordonat două colecții la Editura Polirom – *Collegium. Psihologie și Psihologie aplicată* – precum și revista *Psihologie socială*. Concomitent, el a contribuit, în calitate de membru fondator, la apariția unor importante asociații profesionale europene de profil [*L'Observatoire Européen des Représentations Sociales, European Association of Experimental Social Psychology, Association pour la Diffusion de la Recherche Internationales en Psychologie Sociale, Centre International de Recherche, Formation et Intervention Psychosociologique*] și a făcut parte din comitetele științifice ale mai multor reviste românești și europene de psihologie [*Revista de pedagogie* (București), *Revista de pedagogie și psihologie* (Chișinău), *Revista de cercetări sociale* (București), *Psihologia* (București), *Cahiers internationaux de psychologie sociale* (Liège), *Psychologie et société* (Lyon) etc.]. Dintre lucrările publicate și semnate în calitate de unic autor putem aminti: *Liderii în dinamica grupurilor* (București, Editura Științifică, 1977), *Memoria pierdută* (Iași, Polirom, 1999), *Urmele timpului. Iluzii românești, confirmări europene*

(*dialog cu Serge Moscovici*) (Iași, Polirom, 2002), *Educația adulților* (Iași, Polirom, 2004), *Viata cotidiană în comunism* (Iași, Polirom, 2004), *Dinamica grupului și a echipei* (Iași, Polirom, 2007), *Un psiholog în Agora* (Iași, Polirom, 2007), *Psihologia servitutii voluntare* (Iași, Polirom, 2011). Dintre volumele pe care le-a coordonat – singur sau împreună cu alți remarcabili specialiști din domeniu – sunt de reținut: *Comportament și civilizație* (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987), *Cultură și personalitate* (București, Editura Militară, 1991), *Reprezentările sociale* (București, Editura Știință și Tehnică, 1995), *Minoritari, marginali, excluși* (Iași, Polirom, 1996), *Psihologie socială. Aspecte contemporane* (Iași, Polirom, 1996), *Câmpul universitar și actorii săi* (Iași, Polirom, 1996), *Psihologia schimbării sociale* (împreună cu G. Ferréol, Iași, Polirom, 1998), *Psihologia rezolvării conflictului* (împreună cu Ana Stoica Constantin, Iași, Polirom, 1998), *Aspecte psihosociale ale sărăciei* (împreună cu G. Ferréol, Iași, Polirom, 1999), *Analiză și intervenție în grupuri și organizații* (Iași, Polirom, 2000), *Dinamica grupurilor* (împreună cu P. de Visscher, Iași, Polirom, 2001), *Violența. Aspecte psihosociale* (împreună cu G. Ferréol, Iași, Polirom, 2003), *Manual de psihologie socială* (Iași, Polirom, 2003), *Viața cotidiană în comunism* (Iași, Polirom, 2004), *Psihosociologia crizei* (împreună cu Jacqueline Barus-Michel, București, Ed. Trei, 2011).

8. Moscovici S. Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei. Traducere de O. Popârda; selecția textelor și postfață de A. Neculau. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 253-254.

9. Neculau A. Reprezentările sociale – o nouă carieră. În: *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza”*. Serie Nouă: Psihologie – Pedagogie. Tom. I. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1992, p. 33.

10. Neculau A. Reprezentările sociale (II). În: *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza”*. Seria: Psihologie – Științele Educației. Tom. II. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993, p. 30-31.

11. Новиков В. Социальная психология сегодня: отвечать действиями. În: *Психологический журнал*, 1993, Том 14. № 4, с. 16-24.

Vom menționa, în context, că **Victor Vasilevici Novikov** [18.05.1935 – 12.08.2014] face parte din categoria celor mai cunoscuți oameni de știință ai contemporaneității, fiind considerat „patriarhul psihologiei rusești”. A înființat și condus, pe parcursul câtorva decenii, Academia Internațională de Științe Psihologice. Este fondatorul faimoasei reviste *Человеческий фактор* (Factorul uman). În semn de recunoaștere a meritelor științifice, a fost ales în calitate de membru titular, membru de onoare sau *Doctor Honoris Causa* al mai multor academii, societăți și asociații profesionale. În Rusia și în tot spațiul post-sovietic, numele lui este asociat cu organizarea și desfășurarea unor reuniuni științifice – naționale și internaționale – care au racordat științele despre om și societate la noile imperative ale timpului (în special, la imperativele perioadei de tranziție de la economia centralizată la cea de piață). Specializându-se în domeniul psihologiei colectivului și în cel al psihologiei

industriale, a scris circa 900 de lucrări (inclusiv, 40 de monografii), o bună parte din ele intrând într-o largă circulație internațională (Australia, Marea Britanie, Franța, Japonia, Belgia, Olanda, Polonia, Bulgaria, România, Ucraina, Lituania, Letonia, Estonia, Armenia, Georgia, Kazahstan etc.). În anii 2002–2005, au ieșit de sub tipar *Operele alese* ale ilustrului cercetător rus (grupate în 11 volume, cu titlul *Социальная психология и экономика* (Psihologia socială și economia)).

12. Interviu cu Jean Maisonneuve (realizat pe 2 martie 2001 de Jean-Marie Seca). În: Psihologia socială: Buletinul Laboratorului „Psihologia câmpului social” [Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași], 2002, nr. 9, p. 156.

13. Lindsmith A.R., Strauss A.L., Denzin N.K. Social Psychology. Ediția a VII-a. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1991, p. 2.

14. Baron R. A., Byrne D. Social Psychology. Ediția a VIII-a. New Delhi: Prentice – Hall of India, 2001, p. 6.

15. Kelley H. H. The proper study of social psychology. In: Social Psychology Quarterly, 2000, no. 1 (63), p. 11.

16. Chelcea S. (coord.) Psihosociologie: teorii, cercetări, aplicații. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2008, p. 20.

17. Psihologia socială psihologică își propune să înțeleagă comportamentul social prin analiza stimulilor imediați, a stărilor psihice și a trăsăturilor de persoanlitate. Redând expresia lui R. M. Farr „un fenomen specific american”, ea se interesează de modificările care intervin în viața indivizilor sub influența altor indivizi, a grupului (de apartenență sau de referință) și a societății, în general. Esențialmente, tipul vizat de psihologie socială se rialiază conceptului de „cogniție socială”, încercând să descopere și să tâlmăcească „natura umană” (în mod special, modul de procesare a informațiilor „despre sine” și „despre ceilalți”).

Amintindu-ne, în context, de W. Doise și cele patru niveluri de analiză a fenomenelor sociale propuse de el, putem spune că psihologia socială psihologică ține de „intra-individual” [= studiul mecanismelor psihice de organizare a percepțiilor și atitudinilor] sau de „inter-individual” [= studiul influențelor mutuale exercitate de către indivizi în varii circumstanțe și contexte], și nu de „social-pozițional” [= analiza diferențelor extrasituaționale existente la nivel de grupuri ori de persoane] sau de „ideologic” [= studiul sistemului de credințe, a reprezentărilor și normelor sociale internalizate de către subiecții umani].

Pentru mai multe detalii cu referire la psihologia socială psihologică, vezi: Branaman A. Self and Society. În: Malden: Blackwell Publishers Inc., 2001, p. 1-5; S. Chelcea (coord.) Psihosociologie: teorii, cercetări, aplicații. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2008, p. 15-35; Delamater J. (ed.) Handbook of Social Psychology. New York: Springer, 2006, p. IX – XI; Farr R. M. The Roots of Modern Psychology: 1872–1954. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 1996, p 5-15; Franzoi St. L. Social Psychology. Boston: McGraw – Hill Companies Inc., [1996] (2000), p. 3-36; Iluț P. Psihologie socială și sociopsihologie: teme recurente și noi viziuni. Iași: Polirom, 2009, p. 35-59; Ralea

M., Hariton (Herseni) T. Introducere în psihologia socială. București: Editura Științifică, 1966 sau/și Stephan C., Stephan W. Two social psychology. Homewood: The Dorsey Press, 1985, p. 7-10.

18. Psihologia socială sociologică tinde să explice liniile comportamentale ale indivizilor bazându-se pe analiza scrupuloasă a variabilelor de sorginte societală (statusuri, roluri, valori, credințe, norme etc.). Potrivit specialiștilor – ne referim, în mod special, la A. Branaman –, ea se interesează, preponderent, de aspectele care vizează (a) construcția socială a realității, (b) sociologia emoțiilor și a gândirii, (c) selful în context social și (d) interacțiunea și inegalitățile. Contrapunându-se psihologiei sociale psihologice, psihologia socială sociologică nu ține seama de modul în care factorii de personalitate contribuie la elaborarea răspunsului la influența socială sau de modul în care are loc procesarea informațiilor „despre sine” și „despre alții”, ci de modul în care gândirea, comportamentul și personalitatea individului sunt afectate de locul pe care acesta îl ocupă în structura socială. Potrivit aceluiași A. Branaman, cele mai importante întrebări la care tipul vizat de psihologie socială încearcă să răspundă arată astfel: *de ce într-o societate dată, la un moment istoric determinat, unele credințe, valori, norme și categorii de persoane influențează mai puternic decât altele? ce relație există între cultură, limbă și gândire? cum arată conținutul normelor care ghidează comportamentul cotidian al oamenilor? care este rolul proceselor psihosociale în apariția și perpetuarea discriminării sociale?* În viziunea autorului citat, „studiul interrelațiilor dintre self, interacțiunea socială și structura socială reprezintă elementul distinctiv al psihologiei sociale sociologice”.

Revenind la W. Doise și la cele patru niveluri de analiză a fenomenelor sociale avansate de el, putem spune că psihologia socială sociologică se axează pe „social pozițional” [= nivel la care se analizează diferențele extrasituaționale dintre grupuri de persoane] sau pe „ideologic” [= nivel la care se studiază sistemul de credințe, reprezentări și norme sociale internalizate de către subiecții umani], și nu pe „intra-individual” [= nivel la care sunt investigate mecanismele psihice de organizare a percepțiilor și atitudinilor] sau pe „inter-individual” [= nivel la care sunt studiate influențele mutuale exercitate de către indivizi în varii circumstanțe și contexte].

Informații suplimentare cu referire la psihologia socială sociologică pot fi găsite în: Branaman A. Self and Society. Malden: Blackwell Publishers Inc., 2001, p. 1-5; S. Chelcea (coord.) Psihosociologie: teorii, cercetări, aplicații. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2008, p. 15-35; Delamater J. (ed.) Handbook of Social Psychology. New York: Springer, 2006, p. IX – XI; Franzoi St. L. Social Psychology. Boston: McGraw – Hill Companies Inc., [1996] (2000), p. 3-36; Iluț P. Psihologie socială și sociopsihologie: teme recurente și noi viziuni. Iași: Polirom, 2009, p. 35-59; Ralea M., Hariton (Herseni) T. Introducere în psihologia socială. București: Editura Științifică, 1966 sau/și Stephan C., Stephan W. Two social psychology. Homewood: The Dorsey Press, 1985, p. 10-14.

19. Sociologia psihologică (sau sociopsihologia), punctează specialiștii, „se distinge prin încercarea de a lega

nivelul de analiză macrosocial cu cel individual și prin privilegierea cercetării cantitative (de tipul anchetelor psihosociologice) în fața celei calitative”. Spre deosebire de psihologia socială care ține în vizor „interfața dintre stările și procesele intraindividuale și contextele sociale”, ea manifestă cel mai mare interes pentru „interfața dintre caracteristicile, procesele și mecanismele psihosociale și determinanții sociali”. Altfel spus, cercetătorii care pun preț pe această „față” a psihologiei sociale „încearcă să înțeleagă comportamentul celor mulți atât prin *variabile psihosocial-structurale* (grupuri, structuri sociale, valori, norme formale și informale, rețele sociale etc.), cât și prin *variabile psihosociale de interacțiune și proces* (funcționarea capitalului social și al celui emoțional, încredere, actanță, mișcări sociale etc.)”.

O prezentare mai amplă a *sociologiei psihologice* (sau *sociopsihologiei*) poate fi găsită în: Borgotta E. Social Psychology. În: R. Corsini (ed.). Encyclopedia of Psychology. New York: Wiley and Sons, 1994, p. 441-443; Chelcea S. (coord.) Psihosociologie: teorii, cercetări, aplicații. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2008, p. 15-35; Delamater J. (ed.) Handbook of Social Psychology. New York: Springer, 2006, p. IX – X; House J. The three faces of social psychology. In: Sociometry, 1977, no 40, p. 161-177; Iluț P. Psihologie socială și sociopsihologie: teme recurente și noi viziuni. Iași: Polirom, 2009, p. 35-59 sau/și Iluț P. Sociopsihologia și antropologia familiei. Iași: Polirom, 2005.

20. Ce-a dat această separare?, se întreabă, în mai multe rânduri, S. Chelcea, autorul inconfundabilelor *Personalitate și societate în tranziție* (1994), *Vademecum în psihosociologie* (1997), *Un secol de cercetări în psihosociologie, 1897-1997* (2002), *Psihosociologie. Teorie și practică* (2006), *Psihosociologia publicității. Despre reclamele vizuale* (2012). Răspunsul pe care ni-l oferă redevabilul cercetător român arată

astfel: „Divizarea psihosociologiei în două sau trei direcții a făcut ca în prezent să existe în universități programe de învățământ și de cercetare diferite la un departament de psihologie comparativ cu un departament de sociologie. Clivajul merge până la revendicarea precursorilor și a personalităților reprezentative. Pentru psihologia socială psihologică, bunăoară, „pionierii” și „eroii” sunt Floyd H. Allport, Gordon W. Allport, Solomon Asch, Donald Campbell, Leon Festinger, Kurt Levin, Stanley Schachter, iar pentru psihologia socială sociologică – Robert Bales, John R. P. French, Erving Goffman, George C. Homans, George H. Mead. În principalele reviste de psihosociologie, *Journal of Personality and Social Psychology*, editată de Asociația Americană de Psihologie, și *Social Psychology Quarterly*, editată de Asociația Americană de Sociologie, rar sunt citate lucrările reprezentanților celeilalte „fețe” a domeniului”. Fisiunea psihologiei sociale în câteva lumi separate, atenționează S. Chelcea, nu servește în niciun fel progresului cunoașterii.

Chelcea S. (coord.) Psihosociologie: teorii, cercetări, aplicații. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2008, p. 27.

21. Manstead A. S. R., Hewstone M. (eds.). The blackwell encyclopedia of social psychology. Oxford: Blackwell, 1995, p. 590.

22. W. Doise, J.-C. Deschamps, G. Mugnu. Psihologie socială experimentală. Traducere de I. Mărășescu. Iași: Polirom, 1996, p. 9.

23. Pentru o mai bună înțelegere a ceea ce reprezintă fiecare din cele două modalități de lectură a realității și a ceea ce înseamnă înlocuirea uneia din ele [= *binară*] cu alta [= *ternară*], vezi Moscovici S. Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei. Trad. de O. Popârda; selecția textelor și postfață de A. Neculau. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 8-11.

Eleonora Romanescu. *Noiembrie (la Dolna)*, u.p. 73 × 148 cm, 1985